

Łódź 06.08.2024

Prof. ucz. dr hab. Mariola Lemonnier
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Łódzki

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Katarzyny Wojciechowskiej zatytułowanej „Prosta spółka akcyjna – studium prawnoporównawcze w zakresie prawa francuskiego i polskiego” przygotowanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Bronisława Sitka i jako promotora pomocniczego, dr Joanny Bocianowskiej.

Podstawa prawna sporządzenia recenzji

Recenzja została sporządzona przeze mnie w związku z powołaniem, decyzją Rady Naukowej Instytutu Prawa Uniwersytetu SWPS w Warszawie, do pełnienia funkcji recenzenta w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora nauk prawnych pani magister Katarzyny Wojciechowskiej.

Zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. 2017 poz. 1789, dalej jako: u.s.n.), mającego zastosowanie w sprawie w związku z art. 175 ust. 1 Przepisów wprowadzających ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 3.7.2018 r. (Dz.U. 2018 r. poz. 1669), recenzent pracy doktorskiej ocenia czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia prac naukowej a także dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej doktoranta w zakresie prawa.

Wybór tematu i zakres pracy doktorskiej

Recenzowana praca ma charakter prawnoporównawczy i wskazuje na powstanie i funkcjonowanie porównywanych instytucji w ramach dwóch systemów prawa- polskiego i francuskiego. Wybór zakresu pracy należy uznać za właściwy ponieważ prawo porównawcze ma na celu wyartykułowanie i zharmonizowanie zasad i rozwiązań prawnych, a poprzez swoją "funkcję krytyczną" umożliwia wyjaśnienie i zakwestionowanie znaczenia krajowych sposobów działania oraz zachęca do lepszej koordynacji, a nawet konwergencji obowiązujących przepisów.

Prawo porównawcze pozwala państwom czerpać inspirację z tego, co zostało zrobione gdzie indziej, w celu włączenia niektórych praw lub zasad oraz zapewnienia ich ochrony, skuteczności i wykonalności. W tym kontekście prawo porównawcze nie jest jedynie techniką różnicowania systemów prawa. Jest to również, a nawet przede wszystkim, technika uzgadniania systemów prawnych, przy jednoczesnym poszanowaniu tradycji narodowych.

Posługiwanie się prawem porównawczym może również powodować trudności i nie jest pozbawione krytyki. Z jednej strony obserwacje empiryczne wskazują na utrzymywanie się różnic, a nawet rozbieżności między systemami prawnymi, także w Europie, na co wskazuje doktorantka. Systemy prawne mają swoją własną historię i zasady w każdym kraju. Istnieje jednakże nieredukowalna ilość różnic między nimi, których zniesienia nie można mieć nadziei, nawet jeśli jest to w ogóle pożądane.

Prawo porównawcze jest również krytykowane za opieranie się na zasadach metodologicznych, które czasami są źle zdefiniowane. Jak w danym porządku prawnym ocenić, czy dany mechanizm jest lepszy od drugiego, czy też, mniej ambitnie, czy jest to po prostu skuteczna instytucja? Prawo porównawcze podnosi kwestię konsekwencji, jakie się wiążą z badaniami, czy powinny one mieć jedynie charakter informacyjny, czy też koniecznie powinny prowadzić do zmian w prawie. Jeśli porównanie praw miałooby prowadzić do wprowadzenia do niektórych przepisów prawa krajowego przepisów prawnych lub praktyk z innych krajów, to czy oznacza to, że państwo importujące nie byłoby już całkowicie suwerenne? Nacisk kładziony przez niektóre państwa na zasadę pomocniczości i konieczność zachowania narodowego marginesu uznania, przynajmniej w systemach prawnych o wysokim stopniu konwergencji dzięki zasadom jedności, prymatu i skuteczności, uwiarygadnia ideę względnego oporu wobec całkowitej konwergencji. Z tego punktu widzenia zintegrowane systemy prawne stanowią o wiele więcej źródeł trudności niż stosowanie prawa porównawczego i spontaniczne wprowadzanie przez państwa zbieżności prawnej wynikającej z porównania praw.

Komparatystyka prawnicza ma wiele oblicz, ma szczególne znaczenie wobec unifikacji i konformizacji współczesnych stosunków prawnych. Zastosowane komparatystyczne metody badawcze mają na celu przygotowanie istotnych propozycji, zważywszy na to, iż badania prawno-porównawcze dają szczególny rezultat w postaci pokazania zauważalnych trendów doktrynalnych i ich źródeł. Badania porównawcze uświadamiają wielu środowiskom jak zmienia się kierunek regulacji w innych krajach. Jednakże fundamenty prawa krajowego często głęboko tkwią w klasycy europejskiej, podczas gdy techniki legislacyjne innych państw zmieniają się na tyle, iż porównanie niektórych krajowych rozwiązań staje się niemożliwe.

Komparatystyka prawnicza jest narzędziem, które pozwala na podzielenie się uwagami na temat zmian w prawie innych państw i przedstawienie kierunków zmian a także współczesnych sposobów podejścia do omawianych instytucji, co potwierdza, iż podjęty przez doktorantkę temat jest ważny dla nauk prawnych.

Komparatystyka pomaga zrozumieć inne prawo poprzez własne rozwiązania i vice versa. W recenzowanej pracy doktorskiej widać wyraźnie takie podejście do analizy.

Niebezpieczne czasami staje się jednak porównanie z własnego punktu widzenia, bo jest to patrzenie autocentryczne, w którym narzuca się własny sposób widzenia. Nie ma nic bardziej niebezpiecznego jak analizowanie logiki obcego ustawodawcy według własnego krajowego spojrzenia, czego uniknęła doktorantka w recenzowanej pracy.

Ważny jest wybór zakresu porównania, czy należy wybrać wszystkie kraje, kultury prawne czy tradycję wybranych krajów. Porównanie dwóch spółek wymagało od doktorantki szerokiego horyzontu badawczego w podejściu do opisywanych informacji.

Przy porównywaniu występują na ogół właściwie dwa podejścia. Pierwsze porównanie jest dokonane tam gdzie występuje homogeniczne tło i można dokonać porównania. W drugim podejściu jeśli są różnice, to na nich trzeba się skupić i dlatego porównywać. Pierwszym etapem metody porównawczej jest poznanie prawa obcego. Doktorantka dokonała tego w różnych ujęciach zarówno procesu legislacyjnego, historycznego, praktycznego. Następnie należy wskazać na instytucje porównywanego prawa obcego i pokazać gdzie istnieją luki, braki precyzji w prawie krajowym, wynikające z porównania, co zostało w pracy wykonane.

Tezy pracy doktorskiej

Doktorantka w pracy przedstawia hipotezę badawczą o możliwości zastosowania metody legislacyjnej w prawie polskim zbliżonej do tej, którą posłużył się prawodawca francuski z powodu tego, iż zdaniem doktorantki, konstytucja spółki francuskiej SAS (*société par actions simplifiée*) lepiej wypełnia cele i funkcje przypisywane instytucji spółki prostej.

Tezy pracy zostały udowodnione i szeroko analizowane. W pracy przedstawiono także problemy badawcze. Szczegółowe problemy badawcze są i stanowią rozwinięcie tez badawczych, w kontekście znalezienia podobieństw i różnic między SAS i spółką prostą w otoczeniu roli doktryny, orzecznictwa zarówno krajowego jak i zagranicznego

Jedną z przyjętej problematyki badawczej jest możliwość zastosowania konstrukcji prawnej typu SAS dla wolnych zawodów w Polsce i określenie kierunku zmian ustawodawczych z punktu widzenia skutecznego i praktycznego wprowadzenia nowych konstrukcji kapitałowych.

Przedmiotem rozprawy jest krytyczna analiza rozwiązań legislacji francuskiej w ramach powstania, funkcjonowania i zakończenia działalności spółki SAS. Drugim obiektem porównania jest polska spółka prosta uregulowana w kodeksie spółek handlowych. Cel rozprawy jest oparty na szczegółowej analizie dwóch instytucji w otoczeniu prawnym związanym z modelem gospodarczym a także na odejściu od klasycznej formy prawnej jaką jest spółka anonimowa w prawie francuskim. Przedstawiono także ważne dla analizowanego stanu prawnego funkcje przepisów w aspekcie praktycznym.

Autorka swoje tezy badawcze, problemy badawcze w tym problemy szczegółowe anonsuje na początku pracy, jednocześnie przypomina o nich i rezultatach rozważań we wnioskach końcowych w sposób wyrazisty i zbiorczy.

Prezentowana praca zawiera zatem oryginalne tezy badawcze ale także przypomina o ważnych problemach badawczych związanych z kapitałem, rodzajami akcji, rodzajami wspólników, organami spółki i odpowiedzialności zarządzających spółką w modelu monistycznym jak dualistycznym. Autorka dysertacji stawia także szereg tez szczegółowych przez co pokazuje naukowy charakter rozprawy zmierzający do rozstrzygnięcia problemów naukowo - badawczych.

Metodologia zastosowana w pracy

Autorka zastosowała w pracy kilka metod badawczych. Poza metodą historycznoprawną w pracy zastosowano analizę logiczno- językową do przepisów polskich i francuskich. Użyto także metody statystyczne i wypunktowanie efektów pracy analitycznej. Różnice w funkcjonowaniu obu spółek zostały wyraźnie zaakcentowane podobnie jak podobieństwa wynikające z różnych okresów powstawania obu regulacji prawnych.

Dobór metod badawczych należy uznać za bardzo dobry w stosunku do analizowanych zagadnień. Metoda badawcza nie zawsze musi znaleźć wyraz bezpośredni w danej pracy, powinna być środkiem, narzędziem do właściwego zrozumienia i analizy problemu. Jeśli chodzi o metodę porównawczą w pracy znalazło się interesujące porównanie omawianych rozwiązań polskich i francuskich jako krajów z dużym historycznym bagażem rozwiązań zarówno dla prawa spółek jak i ich zarządzania.

Nadmienić trzeba, że w pracy interesująca jest analiza pewnej grupy zjawisk związanych z zarządzaniem spółką, szeroko omawiana w polskiej literaturze a także w regulacjach i orzecznictwie francuskim.

Jako cechę pozytywną pracy, należy potraktować także to, iż wszystkie rozdziały zawierają podsumowanie i wnioski wraz z odniesieniem się do hipotez badawczych i propozycji recepcji innego rozwiązania. Nadto wyraźnie zostało ujęte wyjaśnienie i uzasadnienie wyboru tematu jak również wyszczególnienie stanu badań w zakresie obu analizowanych instytucji.

Układ merytoryczny pracy jest poprawny, zarówno ogólna koncepcja pracy, przyjęty sposób argumentowania, jak też rozważania i analizy szczegółowe, zasługują na uznanie. Treść przedstawiona przez autorkę jest dobrze przygotowana a koncepcja przemyślana.

Ocena merytoryczna treści pracy

W recenzowanej pracy wyodrębniono osiem rozdziałów wstęp i wnioski końcowe. W pierwszym rozdziale słusznie omówiono powstanie i zmiany regulacji spółki francuskiej i polskiej wiążąc tę wiedzę ze współczesną koncepcją start'upów i porównaniem z prawem w innych krajach niż regulacje szczegółowo omawiane w dysertacji. Zanim jednak omówiono definicję i formy szczególne SAS, przedstawiono przepisy francuskiego kodeksu cywilnego mające zastosowanie do prawa spółek. Jeden rozdział pracy poświęcony został kapitałowi wniesionemu przez wspólników i zmianie jego roli w gospodarce spółki SAS i spółki prostej. Autorka przedstawia różne rodzaje wkładów do spółki, a także w sposób interesujący zajmuje się specyficznymi zagadnieniami wyceny wkładów w postaci wiedzy, umiejętności czy know-how w prawie francuskim. Z wniosków zauważonych przez doktorantkę wniosek o związku między odpowiedzialnością organów spółki i ochroną wierzycieli spółki jest jednym z lepiej zauważonych i analizowanych w pracy. Ważne miejsce w dysertacji zajmuje konstrukcja, funkcjonowanie organów spółki i przyznanie wspólnikom SAS dość dużej swobody w kształtowaniu wewnętrznych stosunków w spółce dość szeroko dyskutowaną od dawna w prawie francuskim między innymi w kwestii porozumień pozastatutowych spółek. Dobrze, iż doktorantka na podstawie analizy piśmiennictwa francuskiego zauważa wiele różnorodnych odmian w wyróżnianiu wspólników czy też ich wkładów w przypadku SAS lub podobnych, pisząc o tzw. rozkładzie sił wspólników.

Należy zauważyć, że doktorantka nie tylko przedstawia dane instytucje prawa krajowego i obcego ale omawia je pod kątem specyficznych problemów związanych z przedmiotem pracy.

Interesujące są rozważania w przedmiocie sposobu prowadzenia spraw spółki, wzbogacone o uwagi o sposobie usprawnienia polskiego prawa w tym względzie. Autorka zwraca uwagę na zmiany prawa w omawianym zakresie, wskazując jednocześnie na konieczne poprawki w

aktualnym stanie prawnym dotyczącym spółek w prawie polskim i francuskim, wykazując przy tym bardzo dobrą znajomość przepisów obu systemów prawa.

Badania analizowane w pracy są podzielone na kategorie i odpowiednio omówione. Autorka zastanawia się nad przyczynami słabego zarządzania spółką i w tym zakresie formułuje swoje wnioski. Wśród zalet pracy, należy zwrócić uwagę na możliwości szczegółowych rozwiązań w sposobie zarządzania spółkami SAS i prostą spółkę akcyjną. Do innych zalet należy także zwięzłość i syntetyczność proponowanych przez autorkę rozwiązań.

Co do ewentualnych uwag do prezentowanej treści pracy, ocenianej przeze mnie bardzo wysoko, jako kierunek przyszłych badań polecam doktorantce prace Association des Amis de la Culture Juridique Française, w dalszym pogłębianiu wiedzy na temat trendu unifikacyjnego prawa spółek i rynku finansowego.

Ocena strony formalnej i językowej pracy

Należy podkreślić, iż zarówno prezentowana treść jak i plan pracy, objaśnienia i bibliografia zasługują na uznanie. Zarówno umieszczenie w źródłach obcego prawa z ich orzecznictwem i pozycjami doktryny, należy wysoko ocenić.

Na początku należy podkreślić, że autorka dysponuje bardzo dobrą znajomością prawa francuskiego jak i prawniczego języka francuskiego. Praca napisana przez mgr Katarzynę Wojciechowską wymagała bowiem bardzo wnikliwej znajomości podstaw prawnych omawianej problematyki, wykazując zrozumienie doktryny, piśmiennictwa, orzecznictwa i roli jaką ono odgrywa w tworzeniu nowych instytucji prawnych we Francji. Praca jest napisana bardzo konsekwentnie, językiem jednorodnym i zrozumiałym.

Natomiast z obowiązku recenzenta należy wskazać kilka uwag terminologicznych, które nie umniejszają ogólnej wysokiej oceny pracy.

W ramach pracy przedstawiono wykaz skrótów francuskich z ich tłumaczeniem na język polski. W tym zakresie proponuję następujące zmiany : w kodeksie podatkowym Code général des impôts– należy dodać w tłumaczeniu na polski - Ogólny Kodeks Podatkowy.

Co do nazwy polskiej kodeksu Code Monétaire et Financier proponuję zmianę polskiej nazwy na Kodeks Monetarny i Finansowy jako bardziej odpowiadającej zawartości kodeksu i podziałom rynku finansowego na segmenty jak i instytucje nadzoru nad rynkami. Ponadto polityka monetarna (inaczej pieniężna) obejmuje poza kwestią waluty płatności także instytucje płatnicze bardzo istotne dla rozwoju europejskiego rynku finansowego uregulowane w kodeksie. Natomiast określenie walutowy zamyka się w regulacji kursów walutowych czyli

polityce kursu walutowego a poza określeniem waluty niestety pozostawia poza zakresem zbyt wiele instytucji regulowanych w Kodeksie Monetarnym i Finansowym. Polityka walutowa jest przy tym nieodłącznie powiązana z polityką pieniężną (monetarną) ale jest ujęciem zbyt wąskim aby można było zawężyć zakres kodeksu do tego ujęcia. Przyjęło się także w piśmiennictwie polskim tłumaczyć Kodeks Monetarny i Finansowy jako bliższe dla treści kodeksu, podziałom faktycznym i teoretycznym funkcjonującym na rynku finansowym.

Inna uwaga odnosi się w wykazie skrótów do francuskiego „ordonnance”, który został przetłumaczony wyłącznie dosłownie bez odniesienia do miejsca tego aktu prawnego w systemie prawa francuskiego, nie przybliżając polskiemu czytelnikowi charakteru mocy obowiązującej aktu.

Natomiast na stronie 22 pracy, przy wyjaśnianiu ostatniej partii kodeksu jako „arrêtés” proponuję zamienić wyjaśnienia z przypisu 11 i umieścić je w treści, a wyjaśnienie z treści umieścić w przypisie, ponieważ kodeks nie jest zbiorem orzecznictwa lecz aktów prawnych.

Oczywiście powyższych kilka uwag nie umniejsza bardzo wysokiej wartości pracy i wkładu autorki do poszerzenia zakresu badań prawa francuskiego w Polsce.

Konkluzja

W świetle przeprowadzonej analizy i oceny rozprawy doktorskiej, pod kątem przewidzianych prawem kryteriów wymagających spełnienia dla uzyskania stopnia naukowego doktora, stwierdzam, że kryteria te zostały w wysokim stopniu spełnione. Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie kilku ważnych problemów naukowych związanych z porównaniem instytucji prostej spółki akcyjnej w Polsce i SAS we Francji.

Analiza zawarta w pracy dowodzi bardzo dobrej ogólnej wiedzy mgr Katarzyny Wojciechowskiej w zakresie nauk prawnych, a także jej umiejętności prowadzenia samodzielnie pracy naukowej i analizy prawniczej w szczególności.

Recenzowana praca spełnia kryteria właściwe dla rozpraw doktorskich, co uzasadnia postawienie wniosku o przyjęcie rozprawy doktorskiej, dopuszczenie jej do publicznej obrony i kontynuowanie czynności w ramach przewodu doktorskiego magister Katarzyny Wojciechowskiej.

dr hab. Mariola Lemonnier

